

УДК 329.78(477.43)“19”

Н.І.Земзюліна

Участь учнівської і студентської молоді в діяльності організацій політичних партій у Подільській губернії на початку ХХ ст.

У статті висвітлюється питання діяльності учнівської та студентської молоді в організаціях політичних партій Подільської губернії на початку ХХ ст. Роль політичних партій у суспільному житті Російської імперії у досліджуваній період була досить визначною. Завдяки їх діяльності населення імперії намагалося реалізувати свої політичні, соціально-економічні та культурні запити. Саме в цей період відбувається радикалізація настроїв підростаючого покоління, яке політичні партії активно залучали до своєї участі.

На території Подільської губернії на початку ХХ ст. існувала розгалужена система середніх шкіл (гімназії, реальні та комерційні училища, духовна семінарія тощо). Це були елітні навчальні заклади де небагатьом представникам подільської молоді щастило здобути середню освіту. Навчалися у них, як правило, діти із заможних родин, батьки яких могли платити за їхнє навчання протягом 3–8 років. Для більшості випускників середньої школи це була вершина їхнього освітнього рівня, адже в досліджуваній період вищих навчальних закладів на Поділлі не було. Лише незначна частина юнаків і дівчат краю продовжила навчання в університетах України, Росії і Європи.

Найбільшим авторитетом в середовищі учнівської та студентської молоді того часу користувалися такі політичні партії як Революційна українська партія, Українська соціал-демократична робітничка партія, Російська соціал-демократична робітничка партія, Партія соціалістів-революціонерів, Бунд та ін. Як правило, учні та студенти займалися агітацією і пропагандою поглядів відповідних політичних сил серед місцевого населення, друкували й поширювали нелегальну літературу, а в окремих випадках навіть очолювали осередки політичних партій.

Ключові слова: Поділля, Подільська губернія, Подільська духовна семінарія, Кам'янець-Подільська чоловіча гімназія, Вінницьке реальне училище, учні, студенти, РСДРП, ПСР, Бунд, сіоністські організації.

Сучасний етап розвитку історичної науки вимагає перегляду цілого ряду положень, принципів, що стосуються вивчення та дослідження діяльності політичних партій в Україні початку ХХ ст. Зусиллями учених створені узагальнюючі монографічні дослідження з історії окремих політичних партій, які діяли на території України. Протягом останнього часу з'явилися дослідження, присвячені вивченню історії українських політичних партій, Так, опубліковані праці О.Висоцького [23], О.Голобуцького [25], В.Головченка [26], А.Голуба [27], Г.Касьянова [31], А.Павка [39]. Серед науковців, які досліджують історію російських політичних партій, заслуговують на увагу монографії М.Леонова [32], К.Морозова [34], С.Тютюкіна [43], І.Урилова [45], В.Шелохаєва [46]. Цінними

узагальнюючими працями є енциклопедичні видання з історії політичних партій Росії. В них подаються відомості не лише з історії російських політичних партій, а також національних партій [38]. Ознайомлення з ними дозволяє простежити весь спектр партійного життя Російської імперії, своєрідним відбитком якого була Подільська губернія.

Висвітленню діяльності політичних партій і просвітницьких організацій на території Правобережної України, зокрема, Подільської губернії, присвячені дослідження А.Глушковецького [24], В.Лозового [33], О.Симчишина [42], О.Федькова [44]. Однак у цих та інших наукових виданнях регіональні аспекти партійно-політичного життя; діяльність місцевих осередків політичних партій і союзів та участі у них учнівської та студентської молоді висвітлені недостатньо. Незважаючи на наявну значну літературу з історії політичних партій у Російській імперії і, зокрема, в Наддніпрянській Україні, на сьогодні маємо лише дослідження радянської доби, в яких частково висвітлюється досліджувана тематика. Це праці – А.Зекцера [28], І.Зеленюка [29], П.Новикова [37], нариси історії обласних партійних організацій [35; 36].

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб на основі архівних джерел, наукового доробку учених охарактеризувати участь учнівської і студентської молоді в діяльності організацій політичних партій у Подільській губернії на початку ХХ ст.

Роль політичних партій у суспільно-політичному житті Російської імперії на початку ХХ ст. була досить визначною. Завдяки їх діяльності населення імперії намагалося реалізувати свої політичні, соціально-економічні та культурні запити. Саме в цей період відбувається радикалізація настроїв учнівської молоді, яку політичні партії активно залучали до своєї участі.

В структурі системи освіти на Поділлі, яка склалася наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., чільне місце займали середні і середні професійні навчальні заклади. Оскільки вищих навчальних закладів у краї в досліджуваний період не було, то для більшої частини подільської молоді закінчення середніх навчальних закладів було вершиною в одержанні освіти. В системі освіти краю того часу виділялися такі типи навчальних закладів: 1) гімназії; 2) технічне, реальні і комерційні училища; 3) духовні навчальні заклади (духовна семінарія, єпархіальне і духовні училища, церковно-вчительська школа) та ін. [41, с. 18]. У 1910 р на території Подільської губернії нараховувалося 16 гімназій, 3 реальних, 3 комерційних училища, технічне училище та жіноча прогімназія [30, с. 274].

Український національно-визвольний рух на Поділлі не був таким масовим, особливо серед робітників, котрі були представлені переважно євреями або зрусифікованими українськими селянами. Його важливим осередком була Подільська духовна семінарія в м.Кам'янці-Подільському. Це пояснюється тим, що в гімназіях і училищах губернського центру здобували освіту переважно діти міщан, дворян, чиновників та інших верств суспільства з проросійськими настроями. У духовній семінарії навчалися переважно вихідці із сіл, які потенційно склали соціальну базу українського руху. Тому активними діячами і симпатиками українських партій часто були саме випускники цього закладу.

Суб'єктивним чинником, що сприяв активізації національно-свідомих учнів, стала поява в семінарії у 1901–1902 рр. представників українського руху. Саме тут на початку ХХ ст. працював викладачем В.Чехівський український соціал-демократ, відомий діяч Революційної української партії (РУП), згодом Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), а в майбутньому – голова уряду УНР часів Директорії. Він надзвичайно активно переймався вихованням майбутніх українців й разом із першими національно-свідомими семінаристами Г.Степурою та П.Богацьким (пізніше його брат Дмитро у червні 1905 р. був затриманий як пропагандист РУПу, що розповсюджував у с. Чорна Кам'янецького повіту прокламації цієї партії “До робітників”) [22, арк. 7-8] проводив агітацію серед семінаристів [40, с. 52].

В духовній семінарії була створена підпільна бібліотека, в якій знаходилися революційні книги, переважно українською мовою. З часом рух набрав загрозливих для адміністрації розмірів. Це викликало відповідні репресивні заходи, внаслідок яких було звільнено з роботи В.Чехівського разом з багатьма семінаристами старших класів. Але зупинити рух було вже неможливо. Він, правда дещо стриманіше, продовжував розвиватися і в подальшому. Серед учнів семінарії, крім уже згаданих, слід назвати тих, хто в майбутньому відзначилися, зокрема: В.Піснячевського – дописувача “Громадської Думки” та “Ради”, В.Голубовича – майбутнього прем'єр-міністра уряду Центральної Ради, Т.Туркала – активного члена УСДРП, В.Приходька – діяча Подільської “Просвіти”, Л.Юркевича – активіста РУПу та УСДРП. Останній був виключений із семінарії за революційну діяльність й згодом вів там агітацію вже як рупівець. Також ним було передано до підпільної бібліотеки (якою після звільнення В.Чехівського керував вчитель С.Іваніцький) брошури видавництва РУП, серед яких: “Солдагики” В.Винниченка, “Павуки та мухи” К.Лібкнехта, “Дядько Дмитро”, “Добра порада в лиху годину” та ін. [40, с. 58-59, 80-82, 96, 98-104].

Другим містом діяльності РУП на Поділлі була Вінниця. У червні 1902 р. тут з'явилися перші агітатори, що співпрацювали з Київською вільною громадою партії. У жовтні-листопаді 1904 р. у місті та навколишніх сс. Сокиринці та Хижинці розповсюджувалися прокламації “Робітники та селяни”, “Товариші”, “До запасних” видавництва РУП [19, арк. 2; 20, арк. 4; 15, арк. 6-6 зв.]. Внаслідок проведених жандармами оперативних заходів було заарештовано гімназиста С.Вікула – сина місцевого священика. 3-го жовтня 1905 р. під час обшуку в його квартирі поліція виявила 628 найменувань друкованих брошур, газет, прокламацій і листівок переважно видавництва Спілки та РУП [17, арк. 32].

У Подільській губернії в досліджуваній період найактивнішу діяльність проявляли осередки РСДРП. Так, наприкінці травня 1903 р. у м.Могилів-Подільському утворився гурток Південно-російської групи РСДРП чисельністю 20 осіб. Його очолив місцевий лікар С.Вайнштейн. Серед членів гуртка були представники студентської та учнівської молоді, зокрема: А.Вайнштейн – студентка Лейпцігського університету, Н.Вайнштейн, Л.Вайнтрауб, С.Беккер – учениці одеських гімназій. Члени гуртка вносили одночасно на його потреби

3 руб., а потім щомісячно платили членські внески у розмірі 50 коп. Періодично проводилися зібрання на різних квартирах, де читалася й обговорювалася різноманітна нелегальна література, яку доставляли з Одеси [4, арк. 9-10].

2 серпня 1905 р. при спробі проведення агітації на станції Калинівка Вінницького повіту був заарештований учень 6-го класу Вінницького реального училища І. Грінштейн. Під час обшуку у нього було вилучено брошуру “Все-народное учредительное собрание” видавництва ЦК РСДРП [5, арк. 3].

Влітку 1905 р. у м. Кам’янець-Подільському було створено бюро соціал-демократичної групи до складу якого увійшли С. Когутов, М. Бать, брати Ільницькі та ін. [28, с. 13; 36, с. 40]. Серед її активних діячів були представники учнівської та студентської молоді. Ними з осені 1905 р. розпочалася активна пропаганда соціал-демократичних ідей серед солдат 74-го піхотного Ставропольського полку 12-го армійського корпусу [6, арк. 16-16 зв.]. Так, 27 листопада під час обшуку квартири місцевого міщанина В. Чернявського було викрито таємне зібрання у складі господаря квартири, студента Новоросійського університету С. Ільницького та 4-х рядових 74-го піхотного Ставропольського полку (Крालичкіна, Перкуна, Кирилова, Пекарського). Було вилучено 18 екземплярів прокламації “К солдатам” видавництва Кам’янець-Подільської групи РСДРП [16, арк. 15].

На початку грудня 1907 р. жандарми викрили діяльність Летичівської групи РСДРП на чолі з учителем Війтовецької церковнопарафіяльної школи Є. Баланюком. Серед членів цієї організації були студент М. Шпіркан, учень Летичівського міського училища В. Шпіркан. В результаті обшуку було вилучено декілька екземплярів прокламації “РСДРП” видавництва Летичівської групи РСДРП [18, арк. 1-2].

У середині 1910 р. в м. Вінниці діяла організація РСДРП. До її складу входили П. Шрайберг – слухачка вищих курсів у м. Юрьєво, Е. Фельберг – слухачка курсів Київського комерційного інституту М. Довнар-Запольського, І. Баркун та Я. Рубінштейн – студенти Харківського технологічного інституту. Під час обшуку у них було вилучено нелегальну літературу закордонного видавництва РСДРП [11, арк. 50-50 зв.].

За даними Подільського губернського жандармського управління, станом на вересень 1911 р у Вінницькому повіті (м-ка Ворошилівка, Стрижавка, с. Со-сонка) діяв гурток РСДРП. Очолював його студент Київського комерційного інституту міщанин м-ка Стрижавки І. Клейнерман. До складу гуртка входили: І. Бурштейн – учень 6 класу Вінницького комерційного училища, А. Гарвін – учень 7 класу Вінницького реального училища, Р. Клейнерман – учениця Могилів-Подільської жіночої гімназії, А. Приймак – слухачка вищих жіночих курсів у м. Києві, Б. Шірман – студент юридичного факультету Київського комерційного інституту та ін. [2, арк. 21-21 зв., 27; 12, арк. 208-208 зв.].

На початку ХХ ст. на Поділлі розпочала також свою діяльність Партія соціалістів-революціонерів (ПСР). У середині 1905 р. в м. Вінниці діяли досить потужні революційні організації ПСР, РСДРП та Бунду. Починаючи з жовтня-листопада, вони стали об’єднувати зусилля в спільній боротьбі проти царського

режиму. Саме з числа їх представників восени 1905 р. утворилася Вінницька позапартійна бойова дружина [3, арк. 591]. Одним із провідних діячів цієї організації був студент місцевого реального училища дворянин І.П.Лухівський, якого 27 квітня 1906 р. затримано з нелегальною літературою видавництва ПСР, РСДРП та рукописом “Устав боевого летучего отряда” (так називали бойову дружину у м.Вінниці) [7, арк. 2, 31-31 зв.].

При Вінницькій позапартійній бойовій дружині створено Бойову учнівську організацію з числа учнів Вінницького реального училища П.Г.Иньковського, І.П.Приймака, А.Харжевського та ін. Ними 11 жовтня 1906 р. було підірвано снаряд біля стін училища. На момент вибуху в приміщенні закладу відбувалося засідання комісії Київського навчального округу. Внаслідок вибуху ніхто з присутніх не постраждав [8, арк. 32 зв.].

Починаючи з 1905 р., серед військових частин м.Вінниці (47 піхотний Український полк та 12 артилерійська бригада) есери проводили масову агітаційно-пропагандистську роботу. Наслідком цієї роботи стало створення наприкінці 1905 – на початку 1906 рр. в 12 артилерійській бригаді Корпусної військової організації ПСР. Її організатором виступив учень Вінницького реального училища О.Савін, а керівником (головою) став штаб-капітан С.Одолоєв. До складу організації також входили А.Бойко, Ф.Гаркуша, Р.Кульматицький та інші, загалом 23 особи [10, арк. 19-20].

На початку ХХ ст. серед єврейської молоді Подільської губернії найбільшим авторитетом користувалися такі політичні партії, як Загальний єврейський робітничий союз в Литві, Польщі і Росії (Бунд) та різноманітні сіоністські партії (Єврейська соціал-демократична робітничка партія “Поалей Ціон”, Сіоністсько-соціалістична робітничка партія, Соціалістична єврейська робітничка партія), які ставили за головну мету відновлення єврейської державності.

20 липня 1905 р. в Могилів-Подільському під час обшуку квартири місцевого міщанина, студента Лейпцігського університету С.-Д.Лямперта поліція виявила 603 екземпляри нелегальної літератури (прокламації, газети, брошури) переважно закордонного видавництва Бунду [21, арк. 3 зв.].

За даними Подільського ГЖУ, на початку 1908 р. в м-ку Городку Кам’янецького повіту активно проводила свою діяльність організація Бунду. Її очолювала Л.Оксман. Активістами-бундівцями були П.Розенбліт і Л.Погорелес – учениці однієї із гімназій м.Одеси. Члени організації вели активне листування з ЦК Бунду. На початку травня цього року планувався приїзд представника ЦК з м.Одеси [9, арк. 26].

4 січня 1909 р у м.Кам’янець-Подільському відбулося затримання двох підозрюваних осіб. Між поліцією та революціонерами сталася зброяна сутичка, внаслідок якої один із останніх загинув, а інший був важко поранений. Особу пораненого вдалося встановити за учнівським квитком. Ним виявився учень 7 класу місцевої чоловічої гімназії М.Ейкельман – міщанин м-ка Віньківці Ушицького повіту. В ході подальшого слідства встановлено, що в 1907 р. у Віньківцях утворилася місцева група Бунду, яку, не зважаючи на свій молодий вік, очолю

М.Ейкельман. Після закінчення Новоушицького двокласного училища він поступив у Кам'янець-Подільську чоловічу гімназію, де й навчався. 22 грудня 1908 р. на Різдвяні канікули він мав відпочивати в м.Віньківці у своїх батьків. Натомість, поїхав у м-ко Жванець Кам'янецького повіту до власника аптечного магазину Розенбліта, який обіцяв йому зробити паспорт на чуже ім'я для перетину кордону. Ймовірно, М.Ейкельман планував перетнути кордон з метою забезпечення своєї організації нелегальною літературою [1, арк. 1-3 зв.].

На початку 1914 р. у м.Могилеві-Подільському Л.Мошковим – учнем місцевого комерційного училища був створений гурток сіоністської молоді. До його складу входило 150 осіб. Зібрання членів гуртка відбувалися кожної п'ятниці ввечері або кожної суботи вранці. Серед сіоністів шляхом продажу поширювалися марки із зображенням красивидів Палестини та провідних єврейських діячів [13, арк. 21-21 зв.].

У середині 1916 р. сіоністська організація діяла й у м.Балті. Очоловав її М.Штерн – студент Бернського університету. Керівним органом цієї організації була президія, до складу якої входили М.Штерн, К.Грінберг – учитель єврейського училища, М.Зольц – приватна учителька, Г.Жебін – завідувач єврейського училища. Загалом до складу цієї організації входило близько половини місцевої інтелігентної молоді. Її члени добивалися покращення свого правового становища, а також збирали кошти для допомоги євреям Палестини у боротьбі за відновлення своєї державності [14, арк. 36-37 зв.].

Таким чином, на початку ХХ ст. в Подільській губернії учнівська та студентська молодь брала активну участь у діяльності організацій політичних партій. Найбільшим авторитетом в середовищі молоді того часу користувалися такі політичні партії як РУП (УСДРП), РСДРП, ПСР, Бунд та ін. Як правило, учні та студенти займалися агітацією і пропагандою поглядів відповідних політичних сил серед місцевого населення, друкували й поширювали нелегальну літературу, а в окремих випадках навіть очолювали місцеві осередки політичних партій.

Список використаних джерел і літератури

1. Центральний державний історичний архів України у м.Києві, ф. 276, оп. 1, спр. 196, 13 арк.
2. Там само, спр. 375, 272 арк.
3. Там само, ф. 301, оп. 1, спр. 564, 879 арк.
4. Там само, спр. 568, 40 арк.
5. Там само, спр. 738, 72 арк.
6. Там само, спр. 739, 20 арк.
7. Там само, спр. 891, 48 арк.
8. Там само, спр. 1127, 94 арк.
9. Там само, спр. 1238, 278 арк.
10. Там само, спр. 1346, 177 арк.
11. Там само, спр. 1417, 94 арк.
12. Там само, оп. 2, спр. 60, 266 арк.
13. Там само, спр. 125, 94 арк.

14. Там само, спр. 186, 48 арк
15. Там само, ф. 419, оп. 1, спр. 3913, 13 арк.
16. Там само, спр. 3918, 79 арк.
17. Там само, ф. 442, оп. 855, спр. 5, 36 арк.
18. Державний архів Хмельницької області, ф. 281, оп. 1, спр. 7759, 6 арк.
19. Там само, спр. 7809, 7 арк.
20. Там само, спр. 7828, 21 арк.
21. Там само, спр. 7869, 24 арк.
22. Там само, спр. 7890, 36 арк.
23. Висоцький, О. Українські національні партії початку ХХ століття: соціалістичний сегмент (УСДРП та УПСР у компаративістському вивченні): Монографія / О. Висоцький. – Дніпропетровськ: ДДФЕІ, 2001. – 160 с.
24. Глушковецький, А. Демократія в провінції: вибори та діяльність депутатів Подільської губернії у Державних Думах Російської імперії: Монографія / А. Глушковецький. – Кам'янець-Подільський: ПП. Буйницький О., 2010. – 400 с.
25. Голобуцький, О. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця ХІХ – початку ХХ століття / О. Голобуцький, В. Кулик. – К.: Смолоскип, 1996. – 124 с.
26. Головченко, В. Від “Самостійної України” до Союзу визволення України: Нариси з історії соціал-демократії початку ХХ ст. / В. Головченко. – Х.: Майдан, 1996. – 189 с.
27. Голуб, А. Європейські обрії української соціал-демократії (кінець ХІХ – перша половина ХХ століття) / А. Голуб. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. – 92 с.
28. Зекцер, А. 1905 рік на Поділлі. Частина II. Робітничий рух та діяльність революційних організацій 1904–1906 рр. / А. Зекцер. – Вінниця, 1925. – 125 с.
29. Зеленюк, І. Революційний рух на Поділлі в період народної революції 1905 – 1907 рр. / І. Зеленюк // Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут. Наукові записки. Т. III. – Хмельницький: Хмельн. обл. вид-во, 1956. – С. 3-50.
30. Єсюнін, С. Проскурівські реальне та комерційні училища на початку ХХ століття / С. Єсюнін // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Т. 6. “Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у ХVІІІ – на початку ХХІ ст.”. Матеріали другого столу. – Кам'янець-Подільський, 2006. С. 273-278.
31. Касьянов, Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ – ХХ століть. Соціально-політичний портрет / Г. Касьянов – К.: Либідь, 1993. – 176 с.
32. Леонов, М. Партия социалистов-революционеров в 1905–1907 гг. / М. Леонов – М.: РОССПЭН, 1997. – 512 с.
33. Лозовий, В. Діяльність Подільської “Просвіти” в 1906–1914 рр. / В. Лозовий // Просвітницький рух на Поділлі. – Кам'янець-Подільський: Видання Подільського братства “Кам'янець на Поділлі”, 1996. – С. 5-20.
34. Морозов, К. Партия социалистов-революционеров в 1907–1914 гг. / К. Морозов – М.: РОССПЭН, 1997. – 623 с.
35. Нариси історії Вінницької обласної партійної організації / Відп. ред.: Тарату-та В. М. та ін. – Одеса: Маяк, 1980. – 343 с.
36. Нариси історії Хмельницької обласної партійної організації / відповідальний редактор Купратий В. І. та ін. – Львів: Каменяр, 1982. – 271 с.
37. Новиков, П. Революционное движение в Подольской губернии в годы первой русской революции (1905–1907 гг.) / П. Новиков – Новосибирск, 1967. – 25 с.

38. Общественная мысль России XVIII – начала XX века: Энциклопедия / [Ред. кол. В. В. Журавлев, А. В. Репников и др.] – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2005. – 604 с.; Политические партии России. Конец XIX – первая треть XX века. Энциклопедия / [Ред. кол. В. В. Шелохаев (отв. ред.), В. П. Булдаков, И. Д. Ерофеев и др.] – М.: РОССПЭН, 1996. – 872 с.
39. Павко, А. Політичні партії, організації в Україні: кінець XIX – початок XX ст.: зародження, еволюція, діяльність / А. Павко – К.: Іван Федоров, 1999. – 250 с.
40. Приходько, В. Під сонцем Поділля / В. Приходько – Львів: Червона калина, 1935. – 251 с.
41. Сесак, І. Освіта на Поділлі. У 2-х ч. Ч. 2. Середні навчальні заклади Поділля у другій половині XIX – на початку XX ст. / І. Сесак – Кам'янець-Подільський: Абетка, 1999. – 184 с.
42. Симчишин, О. Зародження бундівських осередків на території Правобережної України та їх діяльність на першому етапі революції 1905–1907 рр. / О. Симчишин. // Гуманітарний журнал. – 2005. – № 1-2. – С. 72-77.
43. Тютюкин, С. Рождение российской многопартийности / С. Тютюкин // политические партии в российских революциях в начале XX века. – М.: Наука, 2005. – С. 112-130.
44. Федьков, О. Політичні партії і селянство в 1905–1907 рр. (діяльність партійних та непартійних організацій в селах Правобережної України): Монографія / О. Федьков. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2007. – 248 с.
45. Урилов, И. История российской социал-демократии (меньшевизма) / И. Урилов. – М.: Собрание, 2005. – Ч. 3. – 416 с.
46. Шелохаев, В. Либеральная модель переустройства России / В. Шелохаев. – М.: РОССПЭН, 1996. – 280 с.

Natalia Zemzyulina

The participation of pupils and students in the activities of the youth organizations of political parties in the Podillia province in the early XX century

The article deals with the activities of pupils and students in the organizations of political parties of Podillia in the early twentieth century. The role of political parties in the social life of the Russian Empire in the period was quite significant. Their activities helped the population of the empire realized their political, socio-economic and cultural needs. During that period the radicalization of attitudes of the younger generation increased and political parties actively involved them to participation.

On the territory of Podillia in the early twentieth century there was an extensive system of secondary school (gimnasia, real and commercial school, seminary etc.). These were the elite schools where little members of Podillia's youth were lucky to get a secondary education. As usual, the children from wealthy families whose parents could pay for their education for 3–8 years studied there. For most high school graduates, it was the top of their educational level, because in the study period there weren't higher education institutions at all. Only a small proportion of boys and girls of the region continued teaching at universities in Ukraine, Russia and Europe.

The greatest authority among pupils and students youth had such political parties

as the Revolutionary Ukrainian Party, Ukrainian Social Democratic Labour Party, the Russian Social-Democratic Labour Party, the Socialist-Revolutionaries, Bund etc. As a rule, pupils and students spread agitation and propaganda views of relevant political parties among the local population, printed and distributed illegal literature, and in some cases even led the political parties.

Keywords: *Podillia, Podillia province, Podillia Seminary, Kamyanetz-Podilsk male high school, Vinnytsia real specialized school, pupils, students, RSDLP, PSR, the Bund, the Zionist organizations.*

Н.И.Земзюлина

Участие ученической и студенческой молодёжи в деятельности организаций политических партий в Подольской губернии в начале XX в.

В статье освещены вопросы участия ученической и студенческой молодёжи в деятельности организаций политических партий в Подольской губернии в начале XX в. Роль политических партий в общественной жизни Российской империи в исследуемую эпоху была определяющей. Благодаря их деятельности население империи пыталось реализовать свои политические, социально-экономические и культурные потребности. Именно в этот период произошла радикализация настроений молодёжи, которую политические партии активно привлекали к участию в их работе.

На территории Подольской губернии в начале XX в. существовала разветвлённая сеть средних школ (гимназии, реальные и коммерческие училища, духовная семинария). Это были элитные учебные заведения, в которых немногим представителям подольской молодёжи приходилось получать среднее образование. Учились в них, как правило, дети богатых родителей, которые могли платить за их обучение на протяжении 3–8 лет. Для большинства выпускников средней школы это была вершина их образовательного уровня, ведь в исследуемый период высших учебных заведений не было. Только незначительная часть юношей и ещё меньше девушек региона продолжали обучение в университетах Украины, России и Европы.

Наибольшим авторитетом в среде учащейся молодёжи того времени пользовались следующие политические партии: Революционная украинская партия, Украинская социал-демократическая рабочая партия, Российская социал-демократическая рабочая партия, Партия социалистов-революционеров, Бунд и др. Как правило, ученики и студенты занимались агитацией и пропагандой взглядов соответствующих политических организаций среди местного населения, печатали и распространяли нелегальную литературу, а, в отдельных случаях даже возглавляли ячейки политических партий.

Ключевые слова: *Подолье, Подольская губерния Подольская духовная семинария, Каменец-Подольская мужская гимназия, Винницкое реальное училище, ученики, студенты, РСДРП, ПСР, Бунд, сионистские организации.*

Одержано 3 червня 2014 року